

Aleg 1004

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie odnowienia król. zamku na Wawelu w Krakowie, za czas od 1. listopada 1911 do końca lipca 1912.

Wysoki Sejmie!

W czasie od 1-go listopada 1911 r. do 31-go lipca 1912 r. wykonało Kierownictwo restauracyi król. zamku na Wawelu następujące roboty techniczne i w tym czasie odbyły się następujące posiedzenia kraj. Komitetu restauracyi zamku, oraz posiedzenia miejscowych członków tego Komitetu.

Posiedzenia Komitetów.

a) 15. stycznia 1912. Miejscowi członkowie kraj. Komitetu restauracyi zamku król. na Wawelu w porozumieniu z Kierownictwem uchwalają wobec zaszyłych przy restauracyi zamku zmian, konieczność wykonania uzupełniającego projektu na ogrzewanie i przewietrzanie sal zamkowych.

b) 20. lutego 1912. Miejscowi członkowie kraj. Komitetu restauracyi zamku król. na Wawelu przyjmują w porozumieniu z Kierownictwem restauracyi zamku szkic inżyniera K. Obrębowicza w jego obecności, jako podstawę do wykonania uzupełniających planów na ogrzewanie i przewietrzanie zamku.

c) 25. maja 1912. Miejscowi członkowie kraj. Komitetu restauracyi zamku król. na Wawelu na wezwanie Kierownictwa zebrali się w sprawie taszlowania okien fasad zewnętrznych zamku, stropów żelazno-betonowych nad ubikacyami II piętra zamku oraz traktowania fasad zewnętrznych, czy one wykonane być mają w surowej cegle (testowane) oraz w sprawie poprawienia rzeźb na kapitelach krążganków parteru i I piętra.

d) 30. maja 1912. Miejscowi członkowie krajowego Komitetu restauracyi zamku król. na Wawelu z majstrem stolarskim R. Muranyi'm, B. Zielińskim, majstrem ciesielskim i L. Karolla, majstrem ciesielskim, przedkładają orzeczenie co do stanu stropów drewnianych nad II piętrem zamku.

Wykonanie robót technicznych.

a) Rozebrano z wiosną 1911 wykonany strop i okap nad krążgankami na narożniku skrzydła zachodniego i zmieniono go według decyzji pełnego Komitetu z dnia 30. listopada 1910 r. i ostatecznej decyzji Komitetu miejscowych członków z dnia 1. czerwca 1911.

b) wykonano odpowiednie rysunki i zmiany w obstalunkach na stropy i okapy całego skrzydła północnego i $\frac{2}{3}$ skrzydła wschodniego krążganków, oraz osadzono te stropy i okapy.

c) Firma L. Zieleniewski i Ska ukończyła montaż żelaznej konstrukcyi dachów na części zachodniej, północnej i $\frac{2}{3}$ wschodniego skrzydła zamku z wyjątkiem

narożnika północno-wschodniego przy wieży Zygmunta III-go, która to robota jest już obecnie zaczęta.

d) wykonano i osadzono kroksztyny do balkonu, łączącego wieżę t. zw. „Sobieskiego“ obok skarbcza katedralnego z pokojami II piętra i wykonano wszelkie potrzebne ankrowania, zaczęto przesklepianie przeseł między tymi konsolami, oraz wykonano w robocie kamieniarskiej wszystkie płyty balkonowe.

e) wykonano restaurację do dziś dnia zachowanych okien i wstawiono nowe według dawnych wzorów na I i II pt. fasady zamkowej od małego podworcezka obok katedry naprzeciw kaplicy króla Batorego.

f) na fasadzie północnej osadzono 5 sztuk okien z nowych ciosów według starych odnalezionych fragmentów i zrestaurowano 2 okna, używając do tego starych fragmentów.

g) wykonano zdjęcia dachów na narożniku wschodnio-południowym zamku dla wykonania projektu żelaznej konstrukcyi dachu nad tą częścią.

h) ustawiono rusztowania na $\frac{1}{3}$ krążganków północnego skrzydła i na całym skrzydle wschodniem krążganków oraz rusztowania na całej fasadzie północnej i fasadzie wschodniej po wieżę Lubrankę.

i) osadzono gzems ciosowy w 3-ch warstwach z kamienia szydlowieckiego na całej fasadzie północnej i wchodniej po wieżę Lubrankę, oraz przywrócono wszystkie okna strychowe polskie według danych śladów, zamurując okna strychowe austriackie, przyczem musiał być przemurowany cały mur trempowy na wyżej wymienionej fasadzie północnej i wschodniej odpowiednio do żelaznej konstrukcyi dachu.

k) na dachach nad „Kurzą Stopką“, pawilonem Jadwigi i Jagiełły, kaplicą Zygmunta III-go na II piętrze przeprowadzono roboty inwestycyjne, które wielokrotnie musiały być poprawiane, wskutek tego, iż nad tymi niższymi częściami budynku zamku osadzono gzemsy i stawiano żelazną konstrukcyę dachu.

l) wyburzono omurowanie arkad krążganków na połowie części północnego i $\frac{2}{3}$ skrzydła wschodniego, wykonano całą kamieniarkę do tejże części, osadzono ciosy, wzmocniono sklepienia krążganków, oraz fundamenta.

m) wykonano całą kamieniarkę dla $\frac{1}{3}$ krążganków skrzydła wschodniego, która w tym roku będzie osadzona.

n) wykonano na zlecenie Wydziału krajowego plany i kosztorysy na przebudowę dawnego austriackiego budynku „Rekonvalescentenhaus“ na adapcyę tegoż budynku na cele archiwum grodzkiego i ksiąg ziemskich Rzeczypospolitej polskiej.

o) na podstawie uchwały Wys. Sejmu dawny austriacki szpital garnizonowy został oddany gminie miasta Krakowa na retrospektywne Muzeum Narodowe, oraz Archiwum aktów wolnego miasta Krakowa.

Kierownictwo na zlecenie Wydziału krajowego dostarczało wszelkich planów i informacyi, oraz brało czynny udział przy rozstrzygnięciu konkursu na fasady tegoż budynku, które musiały być zharmonizowane z innymi budowlami historycznego zamku.

p) wykonano na głównym podworce zamku wawelskiego częściowe poszukiwania fundamentów dawnych polskich budynków, które na tymże podworce stały do roku 1850 i wykonano odpowiednie do tego zdjęcia.

r) rozpoczęto badania fundamentów i murów dawnych kuchen królewskich oraz fasad dla oznaczenia po radykalnych przebudowach za czasów austriackich — ile w tychże murach pozostaje części polskich z czasów od XIII do XVIII wieku.

s) dnia 23 go lipca 1911 r. zawalił się dach baszty Sandomierskiej. Na podstawie zatwierdzonych ofert zostały wykonane następujące roboty: rozebrano blankowe nadmurowanie, przywrócono polskie nadmurowanie z oknami najwyższego piętra w robocie kamieniarskiej, wszystko według rysunków z r. 1850, prócz tego wykonano stropy dörflowskiego systemu na 2-ch najwyższych piętrach baszty i dach nad nią w robocie ciesielskiej według dawnej formy.

t) kierownictwo restauracyi zamku zbadało wobec fachowych majstrów ciesielskich i stolarskich stan belek stropów II piętra na skrzydle zachodniem i połowie skrzydła północnego; komisya ta uznała stan belek za bardzo zły.

u) przerobiono okap II piętra krążganków na stronie zachodniej i północnej według życzenia Komitetu pełnego z dnia 30. listopada 1910 i ostatecznej uchwały Komitetu miejscowych członków z dnia 1. czerwca 1911.

Sposób prowadzenia robót.

- a) Roboty murarskie prowadzone były jak poprzednio we własnym zarządzie, co powoduje duże oszczędności.
- b) Roboty ciesielskie prowadzą firmy: L. Karolla, oraz K. Zieliński w Krakowie.
- c) Roboty blacharskie W. Stopiński w Krakowie.
- d) Roboty kamieniarskie wykonywały firmy: Bracia Trembeccy i P. Cekiera w Krakowie.
- e) Konstrukcyę żelazną dachu wykonuje firma L. Zieleniewski i Sp. Tow. akc. w Krakowie.
- f) Roboty stolarskie stropów krążganków II piętra i okapu wykonuje firma R. Muranyi w Krakowie.
- g) Roboty sztukaterskie i rzeźbiarskie wykonuje firma Wł. Eliaz w Krakowie.
- h) Wszelkie roboty oddane były przedsiębiorcom przez rozpisanie ofert do firm uznanych za najlepsze.

Czynności biurowe.

Wykonano zdjęcia detailiczne, pomiary i niwelacje, oraz projekta architektoniczne oraz nadzór budowy i wszelkie zamówienia.

Skład biura Kierownictwa restauracyi zamku król. na Wawelu w czasie objętym tem. sprawozdaniem był następujący :

a) Kierownik restauracyi zamku król. na Wawelu architekt Zygmunt Hendel.
Zajęci w biurze Kierownictwa: Kazimierz Wyczyński, architekt; Henryk Józef Sienkiewicz, architekt; Ludwik Szuch, techniczny rysownik; Jan Brzeziński, urzędnik manipulacyjny.

b) Karol Skawiński, architekt, który jako budowniczy, jest wobec Urzędu budowniczego miasta Krakowa, miejskiej Kasy chorych, oraz Zakładu ubezpieczenia robotników od wypadków we Lwowie odpowiedzialnym, wskutek prowadzenia robót restauracyi zamku przez Wydział krajowy we własnym zarządzie.

c) Do obsługi biura Kierownictwa i inspicjenta zamku, oraz do utrzymania porządku na zamku, zatrudnieni byli: 2-ch woźnych, 1 odźwierny, 1 stróż nocny.

Dla przedstawienia Wysokiemu Sejmowi dokładnego obrazu kosztów odnowienia król. zamku na Wawelu, podaje Wydział krajowy poniżej pod A) szczegółowy wykaz wydatków, poniesionych z powodu ewakuacyi zamku Wawelskiego, a pod B) wykaz wydatków po koniec r. 1911 spowodowanych samą restauracyą zamku.

L. p.	Poszczególności	Szczegółowo		Razem	
		K	g	K	g
A) KOSZTA EWAKUACYI.					
1	Kupno realności w Krakowie l. k. 33 wraz z należytością od kontraktu	52.428	26		
2	Kupno gruntu w Oleszy	195.050	—		
3	Dwanaście rat wypłaconych skarbowi wojskowemu na budowę koszar	3,048.000	—		
4	Na adaptacyę traktu skarbowi wojskowemu	12.000	—		
5	Ryczałt jednorazowy skarbowi wojskowemu na czyszczenie kanałów	4.000	—		
	Do przeniesienia	3,311.478	26		

L. p.	Poszczególnienie	Szczegółowo		Razem	
		K	g	K	g
	Z przeniesienia	3,311.478	26		
7	Gminie m. Krakowa subwencya na budowę kanału do Wisły dla obsłużenia nowych koszar wojskowych	65.000	—		
8	Koszta podróży i komisye	1.936	08		
9	Za projekty kanałów	342	06		
10	Rzeczoznawcy sądowi	132	39		
11	Prokuratorzy skarbu, koszta spisowania umowy	581	08		
12	Odbitki litograficzne, portorya, telegramy, książki i t. p.	139	99	3.540.609	86
Oprócz odsetek biernych od pożyczek na cele ewakuacyi w kw. 268.058:34 pokrytych z kredytów budżetowych z 1905, 1906, 1907, 1908 i 1909.					
Na powyższe cele wpłynęły następujące dochody:					
1	Pożyczka zaciągnięta z funduszu kraj. zarządu sprzedaży soli w myśl uchw. Sejmu z d. ¹⁸ / ₂ 1897	2,702.494	30		
2	Subwencya krakowskiej Kasy oszczędności	800.000	—		
3	Legat ś. p. Kazimierza Rysza (netto)	904	63		
4	" " ks. Krokowskiego	210	93		
5	" " Cypryana Jaworskiego	1.000	—		
Razem j. w.				3,540.609	86
B) KOSZTA RESTAURACYI.					
1	Roboty studniarskie i wodociagowe	3.314	15		
2	" murarskie, kamieniarskie i betonowe z materiałem	343.356	20		
3	" ciesielskie z materiałem i naprawa dachu	78.040	90		
4	" rzeźbiarsko-stolarskie (stropy modżewiowe).	112.213	44		
5	" stolarskie zwykłe	9.636	30		
6	" ślusarskie i materiały żelazne	20.857	97		
7	" blacharskie	5.680	48		
8	" ziemne i brukarskie	2.834	26		
9	" artystyczne malarskie	12.690	—		
10	" szablony	144	74		
11	" szklarskie	746	19		
12	Inwentarz	25.265	45		
13	Plany, modele, kosztorysy, odlewy, atelier fotograficzne	27.728	43		
14	Opał i światło	11.096	10		
15	Plące personalu urzędniczego i służby	155.587	95		
Do przeniesienia.		809.192	56		

L. p.	Poszczególności	Szczegółowo		Razem	
		K	g	K	g
	Z przeniesienia	809.192	56		
16	Koszta komisji.	2.093	88		
17	" przesiedlenia do Krakowa kierownika restauracji i inspicjenta	1.012	70		
18	" adaptacji mieszkań kierown. i inspicjenta	9.033	58		
19	Konstrukcja żelazna dachowa i dachówka	125.746	92		
20	Wydatki połączone z zaprowadzeniem wentylacji i centralnego ogrzewania	12.098	75		
21	Zaprowadzenie stacji telegrafu pożarnego na zamku	4.149	93		
22	Wydatki administracyjne	13.958	58		
23	" kancelaryjne	6.933	59		
24	" rozmaite	656	81		
	Razem			984.877	30
Na pokrycie tych wydatków służą:					
1	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1906 (rubryka XIV. poz. 531 a).	100.000	—		
2	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1907 (rubryka VI. poz. 22)	100.000	—		
3	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1908 (rubryka VI. poz. 22)	100.000	—		
4	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1909 (rubryka VI. poz. 16)	100.000	—		
5	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1910 (rubryka VI. poz. 12)	100.000	—		
6	Kredyt budżetowy fund. kraj. z r. 1911 (rubryka VI. poz. 7)	100.000	—		
7	Dotacja Najw. Dworu (I., II., III., IV., V. i VI. rata)	600.000	—		
8	Dochód z kart wstępu na zamek do końca r. 1911	24.696	—		
9	Legat ś. p. Kudasiewicza na restaurację Wawelu	372	11		
10	" " Mireckiego (część na poczet 50.000 Rb.)	74.829	70		
11	" " Berkiego (netto).	1.940	25		
12	" " hr. Krasińskiego	11.175	90		
13	Datek Banku polskiego Związku narodowego w Krakowie	26	05	1.313.040	01
	W porównaniu z wydatkami j. w.			984.877	30
	Przewyżka dochodów przeniesiona do dalszej dyspozycji na rok 1912			328.162	71

Na poczet zapisu ś. p. Konstantego Mireckiego, wpłynęło do funduszu krajowego:

1) do końca r. 1911.	.	.	74.829 K 70 g
2) w r. 1912	.	.	50.715 " — "
Ogółem	.	.	<u>125.544 K 70 g.</u>

Na podstawie powyższego sprawozdania Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego w przedmiocie odnowienia król. zamku na Wawelu.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy:

Gołuchowski, w. r.

Sprawozdawca:

Mieczysław Onyszkiewicz, w. r.

Członek Wydziału krajowego.